

לעצמו, ואח"כ מתחיל פסוק מיוחד, ולפיכך
 "לקח" הנהו במקום האתנח⁵³, ואח"כ שוב
 כפסוק חדש, ולפיכך ויאמר שוב כאתנח,
 ולפיכך נקוד "ויאמר" בפתח⁵⁴, ודו"ק. וכן
 הוא להלן בפסוק ל"ח: ויאמר עשו אל אביו
 הברכה אחת היא לך אבי? ברכני גם אני אבי!
 וישא עשו קולו ויבך, ודו"ק⁵⁵.

כ"ז. מ'. והיה כאשר תריד ופרקת עולו
 מעל צוארך⁵⁶.

על נבואת ישעיה [ס"ג פט"ז] "כי אתה
 אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו
 אתה ה' אבינו גאלנו מעולם שמך" מצינו שני
 ביאורים בדברי חז"ל, א' בגמרא וא' במדרש,
 ובהשקפה ראשונה נראים שני הפירושים
 כסותרים זה לזה מן הקצה אל הקצה, אבל
 כשנעיין בעומק הדבר נראה שבאמת שני
 המאמרים עוסקים באותו ענין, אלא שהם
 מבארים את הענין משני נקודות ראייה,
 וכדלהלן.

ז"ל חז"ל במדרש [בראשית רבה פרשה
 ס"ז אות ז'] : א"ר יוסי בן חלפתא אם ראית
 אחיך פורק עולה של תורה מעליו גזור עליו
 שמדים ואתה שולט בו ההוא דכתיב כי אתה
 אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא
 יכירנו, ויצחק היכן הוא? מי שהוא אומר לו
 גזור עליו שמדים את מתכיו [מצרפו]

ומחברו לאבות עכ"ל. כלומר, לעתיד לבא
 לא יוזכר יצחק בין האבות, דמכיון שהוא יעץ
 לעשו לגזור גזירות שמד על ישראל, א"כ
 הריהו הוא "כבוגד" על בניו ושוב אין
 להזכירו בין האבות.

אבל בגמרא [שבת דף פ"ט ע"ב] מצינו
 בדיוק ההיפוך מזה. שם מסופר⁵⁷ שלעתיד
 לבא יאמרו אברהם ויעקב שאם חטאו ישראל
 אז צריך לנהוג עמהם כפי חומר הדין: ימחו
 על קדושת שמך, ואילו יצחק יטעון כלפי
 השי"ת: "וכי בני הם ולא בניך, בשעה
 שאמרו נעשה ונשמע קראת להם בני בכורי
 ועכשיו בני ולא בניך כו', אם אתה סובל את
 כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך
 ואת"ל כולם עלי הא קריבי נפשי קדמך".
 וכששמעו ישראל את יצחק מסגור עליהם,
 "פתחו ואמרו כי אתה אבינו", והיינו שרק
 הוא באמת האב שלהם ולא אברהם ויעקב,
 ועיי"ש בכל הסוגיא.

והנה אף שמצינו הרבה פעמים שישנם
 פירושים שונים בדברי חז"ל על פסוק אחד,
 אבל שתהא פלוגתא כל כך רחוקה — דמצד
 אחד כאילו מאשימים חז"ל את יצחק
 "בבגידה" על בניו עד שאינו ראוי להחשב
 בין האבות, ומצד שני נחשב הוא כבחיר
 האבות עד כדי כך שרק הוא נקרא "אב" ולא

53. פירוש, דמהאי טעמא חיבת "לקח" נקמצת אע"פ שהיא מוטעמת רק בזקף קטן שכרגיל אין בכוחו לקמץ את הפתח, אבל כאן יש לזקף קטן כח אתנחתא — וכפי שביאר רבינו הכלל בזה לעיל [כ"ו פכ"ט] ובכמה מקומות, עיי"ש.

54. כלומר, שהמפסיק היותר גדול בכוחו להפוך את הסגול לפתח, ולכן כאן שפסוק "ויאמר הלא אצלת לי ברכה" הוא כפסוק בפני עצמו, והרי הוא כמו שהאתנח הוא על חיבת "ויאמר", ולכן מנוקד בפתח ולא בסגול.

55. כנראה שכאן בא ליישב מדוע חיבת "אני" מוקמצת, ולזה יישב דהפסוק "דברכני גם אני אבי" הרי הוא כפסוק בפני עצמו, ולכן חיבת "אני" הוא המפסיק הכי גדול בפסוק זה.

56. ענין זה עובד וסודר מחדש, בין מתוך כת"י רבינו ובין מדברים שהשמיע בכמה הזדמנויות.

57. העתקנו כל לשון הגמרא לעיל בפרשה זו וכ"ז פי"ב.
<http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

אמת

תולדות

ליעקב

קנט

אברהם ויעקב — זה דבר תמוה מאד⁵⁸. אבל באמת בין הגמרא ובין המדרש שניהם עוסקים בנקודת ההשקפה של כלל ישראל על הענין הנשגב והנורא של "קדוש השם", אלא שיש כאן שני נקודות ראייה שונות. בכדי להבין ענין זה צריכים אנו לעיין בלשון הרמב"ם בהלכות קדוש השם.

נח"ח 1234567

וז"ל הרמב"ם נפ"ה מהלכות יסודי התורה הל"א: כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל עכ"ל. מדקדוק לשון הרמב"ם אפשר להבחין שישנו חילוק יסודי בין מצוה זו לשאר מצוות התורה. א', ממה שכתב "כל בית ישראל" ולא כתב כדרכו בכל מקום שחייבין במצוה זו אנשים ונשים או שקטנים פטורים ממנה⁵⁹. ב', ממה שכתב "מצווין על קידוש השם", בלשון נפעל, ולא כתב "חייבין לקדש השם" בלשון ציווי כדרכו. גם מלשון הפסוק שהוא מביא "ונקדשתי" בתוך בני ישראל, ולא כתוב "וקדשתם את שמי וגו'", מוכח דשונה קידוש השם משאר המצוות, דבעוד שבשאר המצוות החיוב הוא על האדם לפעול והעיקר תלוי במעשה ופעולת המצוה, בקידוש השם העיקר הוא התכלית והנפעל, והיינו שיתקדש

שמו יתברך בעולם, וכשם שאמרו חז"ל אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם⁶⁰, כמו כן, וכל שכן, בקידוש השם, ולכן אפילו אם אחד לא התכוון לעשות כלום, או אפילו אם התכוון לחלל את השם, אבל אם על ידו התגלגל קידוש השם, נחשב הוא כמקיים המצוה של "ונקדשתי" — דהא על כל פנים מחמתו נגרם שיתקדש שמו בעולם⁶¹.

ביסוד זה אנו מבינים גמרא תמוהה מאד. "מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברכים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק" [סנהדרין דף צ"ו ע"ב]. לכאורה תמוה, הלא אנשים אלו, סיסרא, סנחריב והמן, היו מהרשעים הגרועים ביותר עלי אדמות, ואף על פי כן הם זכו לשכר נצחי — שבניהם ובני כניהם ילמדו וילמדו תורה בישראל. מדוע? אבל נראה שזה היה השכר על הקידוש השם הגדול שצמח מפעולותיהם: נס פורים ומגילת אסתר, פרסומא דניסא היותר גדול, נבעו וצמחו מזה שהמן בקש לאבד את כל היהודים; ישועת ה' הקרובה לזו של ישועת ה' בימי המשיח, דאילו היה חזקיהו המלך אומר שירה היה הוא ראוי להיות המשיח

אוצר החכמה

58. ועיין בהגהות הרד"ל בב"ר שם שעל שאלת המדרש "ויצחק היכן הוא" ציין הוא לעיין בשבת [דף פ"ט ע"ב], וכנראה הוקשה לו הערה זו.

59. לדוגמא עיין בריש הלכות תלמוד תורה: נשים ועבדים וקטנים פטורים מתלמוד תורה וכו', וכן בהלכות מגילה: קריאת המגילה בזמנה מ"ע כו' והכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וכו'.

60. עיין קידושין [דף מ' ע"א]: אין מקיפין בחילול השם אחד שוגג ואחד מזיד, מאי אין מקיפין, אמר ר' זוטרא שאין עושים כחונני [אלא נפרעים מיד], מר בריה דרבינא אמר לומר שאם היתה שקולה מכרעת [את הכף לחובה], ועיי"ש.

61. ועיין בדברי רבינו להלן בפרשת אמור [ויקרא כ"ב פל"ב] שביאר שכזה אנו מבינים איך שכימי מסע הצלב הרגו היהודים את בניהם כדי שלא ישתמדו, דלכאורה קטן אינו מחוייב במצות ואיך מותר להרגו, אבל ביאר שלשון הרמב"ם "כל בית ישראל" כולל גם קטנים, והיינו דרך במצות שיש בהם חיוב פעולה אי אפשר לחייב את הקטן. אבל כאן שהעיקר הוא הפעולה. לא הפועל. גם קטנים בכלל. ועיי"ש.

[סנהדרין דף צ"ד ע"א], נגרמה כתוצאה מהחלטתו של סנחריב להלחם בשערי ירושלים; שירת דבורה באה לעולם רק מחמת תכניותיו של סיסרא להלחם עם ישראל ולהשמידם. על ידי שלמעשה הם גרמו קידוש השם מגיע להם על זה שכר נצחי, כי העיקר כאן הוא לא הפועל אלא הפעולה⁶².

והנה להלן בגמרא שם איתא "ואף מבני בניו של אותו רשע [נבוכדנצר] ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס תחת כנפי השכינה", ועיי"ש. ביאור הדבר, דבאמת גם נבוכדנצר היה צריך לקבל שכר דומה לסיסרא, המן וסנחריב, כי הלוא הוא הפיל את חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש והם יצאו משם בחיים, וגרם כזה קידוש השם עצום עד שכל העולם התפעל מגדלות הקב"ה כדאיתא בסנהדרין [דף צ"ג ע"א]⁶³, ורצה הקב"ה ליתן לו שכר על הקידוש השם שיצא מפעולתו. אבל מלאכי השרת טענו לפניו, שאין זה מן ההוגן שבני בניו של רשע כזה יזכו להיות מרביצי תורה, ולכן הוחלט לתת מין שכר אחר לנבוכדנצר, והיינו שבאמת הוא היה צריך ליהרג באותו הזמן

שהטילו את חנניה מישאל ועזריה לכבשן וכמו שנהרגו שאר המלכים והאנשים שעמדו שם⁶⁴, אלא שטענו מלאכי השרת שאם הוא יהרג אז בעל כרחך שיקבל שכר בדומה לזה שקבלו סיסרא וסנחריב והמן, ולכן נגזר עליו אז לחיות חיים ארוכים ושישלוט על העולם כולו, כלומר, ששילמו לו שכר ב"חיי יכולת", פירוש, שאילו גזר נבוכדנצר שכל ישראל ישמרו את התורה כולה והאומות יקיימו מצוות שלהם היה בכוחו להחזיר בתשובה את העולם כולו⁶⁵, ואם היה עושה כן אז היה זוכה באמת לשכר הנצחי, אבל הוא לא עשה כן ואיבד בעצמו את עולמו. למה הדבר דומה, לאחד שפרע את חובו לחבירו בשטרי הגרלה שכל א' שוה סכום מסויים אם ירצה למוכרם בשוק הפתוח, אבל הלה לא מכרם אלא הוא נכנס להגרלה עם כל השטרות והפסיד את כולם, היוכל לטעון שלא קיבל הוא את חובו, בודאי לא, וכמו כן אצל נבוכדנצר שילמו לו שכר באפשרות לזכות לעצמו שכר לעולם הבא, אלא הוא לא עשה כן והפסיד את נפשו⁶⁶.

לאור הבנה זו בענין קידוש השם נוכל לירד לסוף דעתו של עצתו של יצחק לעשו. כשעשו התלונן במר נפשו ליצחק שהברכות שנתן יצחק ליעקב יתנו שליטה גמורה ליעקב

62. עיקר היסוד וביאור הגמרא בסנהדרין כבר כתב הסבא מקלם זצ"ל במכתב אל הברון מרוטשילד, ונדפס בספר חכמה ומוסר ח"ב עמוד שמ"ה, עיי"ש.

63. בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לרשעיהם של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחווים לדמות מיד פתחו ואמרו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים וכו'.

64. סנהדרין [דף צ"ב ע"ב]: ונשרפו ארבע מלכיות. ופירש"י: מלכים ואנשיהם שסייעו לנבוכדנצר להשליך חנניה מישאל ועזריה לתוך האור עכ"ל.

65. בפשטות הכוונה שכיון שהיה נבוכדנצר מושל בכל העולם כולו, והיה לו כח עצום עד שאמרו חז"ל שמשל אפילו על הבהמות וחיות, א"כ בודאי היה בכוחו לגזור על כולם לשמור את המצוות והם היו מקיימים מראתו.

66. עיי' בחידושי רבינו על פרקי אבות ופרק י"ד משנה י"ז שביאר היטב ענין המשל הזה.
http://www.otzar.org הודפס מאתר אוצר החכמה

אמת

תולדות

ליעקב

קסא

עליו ולא ישאר לו כלום נלא בעולם הזה ולא בעולם הבא]. יעץ לו יצחק לגזור גזירות שמד על בניו של יעקב — כלל ישראל. למעשה ידע יצחק בבטחה שכלל ישראל יעמוד בסופו של דבר כנגד הגזירות וישאר איתן כנגד כל הקמים עליו ולא יוכל עשו לנצחו וכמו שאכן כן היה בכל הזמנים, אבל על כל פנים תצא מזה תועלת גדולה לעשו, כי גזרות שמד אלו יפעלו קידוש שם שמים בכל הזמנים ^{והיחזק החכמה} וככל העולם, וכמו שהיה אצל סיסרא וסנחריב והמן, וזה יגרום גם לבני בניו של עשו לקבל שכר מחמת שעל כל פנים פעולותיהם גרמו לזה. ואמנם יצחק היה בטוח גם שאם תהיה לעשו את הבחירה הוא יבחר בדרכו של נבוכנצר ולא בדרכם של המן וסנחריב, והיינו שהוא יקבל את שכרו בעולם הזה, ולכן בסופו של דבר גם משמני הארץ יהיה מושבך וגו'.

עצה זו של יצחק לעשו גרמה לכלל ישראל, באספקלרית חז"ל, להסתכל עליו משני נקודות ראייה. מצד אחד תגרום עצה זו הרבה צרות לכלל ישראל במשך כל אורך הגלות, כי מכיון שעכשיו עשו מבין שהדרך היחידה בו יוכל לשלוט על יעקב הוא בדרך גזירות שמד עליו, שוב לא יהסס מלעשות כן. כל הצרות והעינויים שסבלו בני ישראל נבע מכח עצתו של יצחק לעשו, וזה גרם לרבותינו במדרש לומר כאילו לא יזכר יצחק עם האבות, מאידך, הגמרא בשבת מצביעה על גודל קידוש השם שיהיה בעולם ועל הכבוד והשכר הנצחי שבסופו של דבר יהיה

רק לישראל, ולא עוד אלא שיצחק יהיה זה שיגין בעד אלו שחטאו מחמת קושי הצרות והשעבוד ויאמר להקב"ה: וכי בני הם ולא בן, והיינו שטענת יצחק שכלל ישראל הם "בנים" למקום, וכמו בן שחטא לאביו לא מאבד מחמת זה את הקירבה והקשר אליו, כמו כן יחס ישראל לאביהם שבשמים הוא כזה שאי אפשר לנתקו בשום אופן שבעולם.

סיכומו של דבר הוא שמאמרי חז"ל משלימים זה אתה, ובכן: יצחק מייעץ לעשו לנסות לנתק את הקשר שבין יעקב אחיו ובין הקב"ה. נסיון זה גורם שיתקדש שם ה' בעולם, אף שאפשר שבני ישראל יסבלו מזה ואולי יאבדו מתוך הקהל. אבל יצחק נשאר בגדר "האב" שלהם אפילו כשרוצה הקב"ה לכלותם, ובתור זה הוא מחזק ומבסס את הקשר הנצחי בין ישראל לאביהם שבשמים.

כ"ה, ח'. אחי רבקה אם יעקב ועשו.

פירש"י וז"ל: איני יודע מה מלמדנו עכ"ל. לפענ"ד דפי' הכתוב בפ"א: ויקרא יצחק גו' ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען קום לך פדנה ארם גו' וקח לך משם אשה גו' וקל ש-די יברך אותך ויפרך גו' ויתן לך את ברכת אברהם וגו', דוא"ו החיבור בפסוק ד' מוכיח שהפירוש הוא שבאם יקח אשה מבית בתואל יזכה לברכת אברהם, דבזה הסכים יצחק אבינו כי הבכורה מקויימת בידי יעקב אבינו, ולפיכך הדגיש שרבקה היא אם יעקב ועשו ולא עשו ויעקב, ודו"ק⁶⁷.

67. עיין בספר פרדס יוסף שהביא יישוב הדומה לזה.